

Swineburgh — Wordburgh — Foburgh.

Ved Gavebrev, dat. Ribe den 25. Juni 1229,¹⁾ stadfæstede Kong Valdemar Sejr sin Søn, den udvalgte Kong Valdemars Morgengave til sin Dronning, Eleonora af Portugal, hvorved han skænker hende Halvdelen af Fyen. Det siges, at det er den Del, som vender mod Syd, i hvilken der findes disse tre Borge, *Swineburgh*, *Wordburgh* og *Foburgh*²⁾. Medens Svendborg og Faaborg her ere bekendte Steder, gælder dette ikke Wordburgh.

Werlauf siger³⁾, at Wordburgh er den kongelige Domæne i Vends Herred, som forekommer i Kong Valdemars Jordebog, og som er beliggende i Brenderup Sogn omtrent midt imellem Middelfart og Bogense ved Baring Vig (nu Varbjerg). Han forklarer, at naar Wordburgh henregnes til det sydlige Fyen, maa det hidrøre fra, at denne Del, eller rettere Øens sydvestlige Sýssel i Mittel-

¹⁾ Nordalb. Studien I. S. 83.

²⁾ „illam videlicet que est versus australem plagam, in qua sunt tria hec castra sita, Swineburgh, Wordburgh, Foburgh“.

³⁾ Antiquarisk Tidsskrift 1852—54 S. 251 Noten.

alderen indbefattede Byerne Svendborg, Faaborg, Assens og Middelfart, og tilføjer, at denne Forklaring skyldes *Vedel Simonsen*.

Senere har *O. Nielsen*⁴⁾ tiltraadt denne Opfattelse af Wordburghs Beliggenhed. Han anfører i Forbigaaende, at Wordburgh i 1253 af Christoffer I. er pantsat til Grev Gunzelin af Schwerin⁵⁾. Ligeledes har *Reinhardt*⁶⁾ sluttet sig til denne Antagelse, og Professor *Joh. Steenstrup*⁷⁾ er gaaet ud fra, at Wordburgh maa søges som nævnt.

Forklaringen synes dog ikke ganske fyldestgørende.

Naar det i Dokumentet hedder, at Borgen ligger i den den Del af Fyen, som vender mod Syd (versus australem plagam), staaer det i bestemt Modstrid hermed, at Wordburgh netop skulde søges paa Fyens *nordlige* Side. Og den Fortolkning, man anvender for at faa denne Modstrid bortforklaret, forudsætter Existensen af et sydvestligt Sys-sel i Fyen og falder med denne fejlagtige Forudsætning. Det synes ogsaa underligt, at man for at finde en træef-fende Betegnelse for Landet fra Svendborg til Baaring Vig (Wordburgh) alene nævner Faaborg og overspringer ethvert Punkt paa Strækningen videre Nord paa herfra. Endelig kan anføres, at naar man nævner tre Steder efter hinanden, som Swineburgh, Wordburgh og Foburgh, maa man efter almindelig Sprogbrug vente, at de er beliggende i den Rækkefølge, hvori de nævnes, og ikke saaledes, at den midterste Lokalitet ligger mange Mile Nordvest for den

4) O. Nielsen: Valdemar den Andens Jordebog, S. 108, Note 2.

5) Mechl. Urk. II. 44—45. Der kan dog ikke af dette Dokument sees, om det er dette Wordburgh, hvortil der sigtes.

6) Hist. Tidsskr. IV R. III S. 215.

7) Studier over Kong Valdemars Jordebog S. 17.

første og sidste. Herefter skulde man snarest søge efter Wordburgh et Sted imellem Svendborg og Faaborg.

Det er da vistnok ogsaa et ganske andet Sted end ved Baaring Vig, at Wordburgh maa søges. Langs Fyens Sydside fra Elsehoved til Horne Næs fandtes paa Valdemar Sejers Tid antagelig kun tre sikre *Havnepladser* for mindre Fartøjer, nemlig Svendborg Sund, Nakkebølle Fjord og „Sundet“ ved Faaborg⁸⁾. Endnu kunde maaske tænkes Rheden ved Døreborg (Horneland); men det er et Spørgsmaal, om den store Landgrund „Knold Sand“, som er denne Rheds eneste Beskyttelse mod Syd, ikke er et senere Alluvium.

Naar man da har Rækkefølgen af de tre efternævnte Navne, ledes Tanken for Wordburghs Vedkommende umiddelbart hen paa Eggen ved Nakkebølle Fjord. Den inderste Del af denne, der gennemstrømmes af Hundstrup Aa, blev i Aarene 1866—70 tørlagt ved en Dæmning, som sattes til begge Sider fra „Fiskholmen“, og som derved afspærrede Indsejlingen mellem denne Holm mod Øst og Skoven „Nakkebølle Enemærke“ mod Vest. Men der er ingen Tvivl om, at denne Fjord i det 13. Aarhundrede har været sejlbart lige til sin Bund, d. v. s. omtrent lige op til den nuværende Nakkebølle Hovedgaard. I saa Henseende kan anføres, at der i 1786 var Ankerplads⁹⁾ i Løbet Vest for Fiskholmen, hvor der altsaa nu er tørt Land. Og i 1543 fandtes endnu længere inde ved »Herre-

⁸⁾ Dette, der nu nærmest er en Rørsump med et Afløb til Havet, har indtil det 15. Aarhundrede ganske sikkert været sejlbart, og adskillige Fund tyder paa, at Faaborg Havn i sin Tid har ligget her.

⁹⁾ Afsat paa et ældre Kort i Matrikulskontoret.

gaardsholmene“ i Enemærket, hvor det gamle Nakkebølles Ruiner findes, en Havneplads¹⁰⁾.

Og ved denne Fjord har der da ogsaa ligget et Wordburgh.

Iblandt Johs. Mejers Kort fra Midten af det 17. Aarhundrede findes tvende Detailkort over Sydkysten af Fyen med omliggende Øer¹¹⁾. Paa disse er Øst for Nakkebølle Fjord afsat *Waersbirge*. Det samme er Tilfældet paa det Kort, som i Aftryk findes vedhæftet en Artikel om Johs. Mejer i Hist. Tidsskr. 6 R. 1 B. S. 291. Disse Kort er imidlertid for smaa, til at man med Nøjagtighed kan udfinde Stedets nærmere Beliggenhed ved Fjordens Østside.

I Landsarkivet i Odense¹²⁾ findes en Indberetning fra Sognepræsten i Vester Aaby, dat. 14. Juli 1690, hvor der gøres Rede bl. a. for den til Præstegaarden hørende Jord. Her siges, at Præstegaarden har „en Ager Havre-Jord paa *Varbjerg* liggende i Aae-Marken, uden Aaen“, d. v. s. Syd for Hundstrup Aa, der her løber fra Øst mod Vest.

Paa Matrikulskontorets ovennævnte Kort fra 1786 findes afsat et Skifte, der kaldes *Voldborg*, og paa en Concept til et Udstykningskort fra Tiden omkring 1800, som findes i Holstenshus Godsarkiv, finder man samme Skifte under Navnet *Voldberg*. Dette Skifte har omfattet Arealet, nærmest Vest for den nuværende Fjellebro Havn.

Ved Undersøgelse paa Stedet bekræftes det, at Marken nærmest Vest for Havnen endnu bærer Navnet *Vold-*

¹⁰⁾ Rasmussen, Søkilde: Holstenshus og Nakkebølle, S. 228—29.

¹¹⁾ Kort Nr. 4 og 5 blandt Kortene over Fyen: „Gl. Kgl. Sml. Fol., 713“ i det Kongelige Bibliotheks Haandskriftsamling.

¹²⁾ Salling Herred Nr. 1b Jordebog 1690.

bjerg Mark. Navnet er dog kun lidet kendt, og Udtalen paa Stedet varierer mellem Varbjerg, Vorbjerg og Voldbjerg¹³). Landgrunden, der herfra løber mod Syd ud i Fjorden, kaldes Varbjerg Grund.

Paa nævnte Mark findes nede ved Strandkanten paa et nærmest cirkelrundt Areal, c. 100 m i Diameter og c. 75 m fra østre Skel mod Havnen spredt en stor Del nu stærkt søndrede Murstensbrokker og Teglstykker. De findes saa langt ud mod Søen, at en Del af dem er bleven vasket runde i Havstokken. Hele Sten synes der ikke at være; men paa ganske enkelte Brokker kan man maale Bredden og Tykkelsen til henholdsvis ca. 10—13 cm og ca. 6,5—7,5 cm, altsaa Munkestensstørrelse; det er vistnok mest Brokker af *smaa* Munkesten. Der findes, som nævnt, ogsaa Stumper af Tegl men hidtil er det ikke lykkedes at finde „Nakker“ eller andre Dele, der kunde tjene til Vejledning ved Bestemmelsen af Teglstenenes Alder. Et enkelt Sted ved Havstokken findes en meget svag Antydning af, at der maaske er lidt tættere Lag under Jordfladen. Havet æder nemlig paa denne Strækning lidt af Marken, hvorved Markens Underlag blottes.

Jordsmonet frembyder dog ikke Konturer for en Bygnings- eller Borgplads; alt ligger paa den mod Vandet jævnt skraanende Bakke, dog med en næsten umærkelig Sænkning paa et enkelt Sted. Markens højeste Punkt mod Nord er efter Generalstabens Maalebordsblad 36 Fod. Paa Landjorden lægger man ikke synderlig Mærke til denne Bakke, og fra Søen set, synes den heller ikke noget. Der fanges Øjet af en lav Brink Vest for Marken, og de langt højere Bakker inde i Landet.

¹³) Marken er nu skyldsæt under Matr. Nr. 40a, Vester Aaby, og tilhører Gaardejer Carl Kusk.

Den Borg, som Navnet Voldbjerg forudsætter, maa altsaa have ligget nede ved Vandet som en aaben Trusel mod hvem, der fra Søen vovede at nærme sig ad det, forøvrigt ret krinklede Løb gennem den tilbageværende Del af Nakkebølle Fjord. Borgen har ikke, som det ellers saa ofte er Tilfældet med middelalderlige Borge, søgt at dølge sig bag fremspringende Pynter eller lignende.

Der er vel altsaa en Mulighed, ja vel endog nok en Sandsynlighed for, at man her har de sparsomme Rester af Valdemar Sejrs *Wordburgh*.

Ganske vist finder vi første Gang Navnet Voldbjerg paa Mejers Kort fra 1650, altsaa først over 400 Aar efter Omtalen af den i Valdemar Sejrs Brev. Men da der ikke er eller vides at have været nogen By eller Jordformation i Terrænet, der kunde give Mejer Anledning til at fremhæve dette Punkt, og da der er størst Sandsynlighed for, at Mejer har aftegnet Kortet efter et ældre Kort, ligger det nær at antage, at der for ham eller hans Forgænger har foreligget en større Ruin eller en levende Tradition om en tidligere eksisterende stærk Borg.

Det kunde have sin Interesse at faa at vide, hvorledes denne Borg har seet ud. Dette lader sig nu ikke gøre, og selv en Udgravning kan ikke ventes at bringe Fundamenter eller Andet for Dagen. Men der kan maa-ske dog alligevel findes en *Antydning* af, hvorledes Borgen har seet ud: I Svendborg laa, omtrent hvor nu Gasværket ligger, i sin Tid et Taarn, „Skattertaarnet“, der ifølge Sagnet skal være opført af Valdemar Sejr¹⁴⁾. Paa Resens Atlas¹⁵⁾ findes en Grundplan af Svendborg, hvor Skattertaarnet er beskrevet som „Gammel muur af et

¹⁴⁾ Trap: Danmark III, S. 579.

¹⁵⁾ 4 Bind, descriptio Fionæ pag. 408.

taarn, som har været brugt at legge Stycker paa“. Tegningen paa Kortet viser den nederste Del af et firkantet Taarn. Det er vel ikke for dristig en Hypothese at sige, at dette er Valdemar Sejrs „Swineburgh“. Nu er det vel det rimeligste at antage, at de tre Borge, Swineburgh, Wordburgh og Foburgh vare byggede ens. Herefter skulde saa Borgen Wordburgh have bestaaet af et firkantet Taarn.

Hvornaar Borgen er sunken i Grus, vides ikke. Der er ikke voxet nogen By op om den, saaledes som Tilfældet har været ved Svendborg og Faaborg. Men Borgen er vel i Tidens Løb bleven afløst af Herregaarden Nakkebølle. I „Høsemosen“, Nord for Nakkebølle, har der ligget et tidligere, middelalderligt Bygningsværk¹⁶⁾; endnu findes der Murstensbrokker og svage Konturer af Voldstedets Omrids. Her maa da det ældste Nakkebølle tænkes at have ligget. Paa „Herregaardsholmene“, Vest for Fiskholmen, findes en, nu fredet Ruin af en Borg; det er antagelig denne, som blev afløst af det nuværende Nakkebølle, som opførtes 1559 af Jacob Brockenhuus.

Endnu maa anføres, at Rasmussen-Søkilde¹⁷⁾ omtaler at der i „Hestehaven paa Vester Aaby Mark ved Inderfjordens Østside tidligere har været Spor af Skanser og Fæstningsværker; men nærmere antyder han ikke.

„Hestehaven“¹⁸⁾ grænser mod Sydvest til Voldbjerg

¹⁶⁾ Trap: Danmark III, S. 663.

¹⁷⁾ Holstenshus og Nakkebølle, S. 228.

¹⁸⁾ Det kan maaske have Interesse for Udredningen af Navnet „Svendborg“ at gøre opmærksom paa, at et Skifte Nord for Hestehaven hedder „Svinebjerg“.

Mark, saa det kunde jo tænkes, at det er denne Mark, han har sigtet til. Paa Stedet kender man ikke noget til Skansernes tidligere Existens.

Faaborg i Marts 1917.

H. H. Hvass.
